

«Å skape mening i konsolideringens navn»

Den russiske revolusjonens hundreårsjubileum

Jens Petter Nielsen

Professor i historie

UiT / Norges arktiske universitet

E-post: jens.petter.nielsen@uit.no

«UNDERSTANDING IN THE NAME OF CONSOLIDATION»: THE CENTENARY OF THE RUSSIAN REVOLUTION

The centenary of the Russian Revolution is to be commemorated in 2017. This article concerns the Putin administration's approach to history regarding the event. Generally speaking, Putin's approach to history aims to use historical knowledge as a vehicle for the promotion of national unity, following the long period of disruption and decline after the dissolution of the Soviet Union in 1991. It is no secret that Putin and his closest staff are not overly enthusiastic about the 1917 Revolution, and there is even a certain fear in the Kremlin that Russia could be hit by a new revolution, a so-called 'colour revolution'. A commemoration of the Russian Revolution will nonetheless take place under the aegis of the Russian Ministry of Culture, most likely with an emphasis on the negative consequences. This may provide an opportunity to encourage reconciliation between the adherents and adversaries of the Revolution – and of the Soviet epoch that it introduced. Heroes from both sides of the barricades will be honoured, and those guilty of terrorism and mass murder condemned. Apart from this, however, there will be little focus on the historical and ethical bases on which this reconciliation will take place.

Første gang jeg besøkte Lenin-mausoleet var en høstdag i 1971. Løvet blåste over Den røde plass, og nede i sarkofagen lå Lenin i dunkel belysning, ulastelig antrukket i sin sorte dress, hvite skjorte og røde slips. For øvrig gjorde han et heller dystert inntrykk med sin gule pergamentaktige hud. 20 år senere gikk sovjetsamfunnet i oppløsning, uten at Lenin ble fjernet fra sin *lit de parade*.¹ Ja, han ligger der fremdeles, og da jeg besøkte mausoleet på nytt i 2016, var antrekket det samme, bortsett fra at det røde slipset var byttet ut med et blått. Lenin så faktisk bedre ut enn 45 år tidligere. Et spørsmål trenger seg på når man

kommer ut igjen i lyset på Den røde plass: Hvorfor fortsetter russerne å hedre minnet om sovjetstatens grunnlegger og Oktoberrevolusjonens arkitekt, når vi i dag i Russland har et politisk regime som er basert på en fornektelse av kommunismen? Hvorfor ligger Lenin fortsatt på *lit de parade*, bevoktet av Russlands stauteste soldater?

Det er dette spørsmålet jeg vil prøve å svare på i denne artikkelen: Hvilket historiesyn, eller rettere sagt historiepolitikk er det som ligger bak Putin-administrasjonens forvaltning av den balsamerte Lenin og i det hele tatt Den russiske revolusjonens historie? Edgar Wolfrum har definert historiepolitikk som «forsøk på å skape tradisjon, utforme erindringer og konstruere identiteter [...]. Historiepolitikk er et handlings- og politikkfelt der forskjellige aktører søker å laste historien med sine spesielle interesser og å bruke den politisk».² Den russiske revolusjon har for så vidt alltid vært politisert, fordi den sovjetiske samfunnsmodellen var en så tydelig utfordring til den kapitalistiske verden og Vestens liberale demokrati. Nå har 100 år forløpt siden 1917, og det samfunnsystem som revolusjonen skapte er for lengst falt sammen. Da skulle tida være inne for en lidenskapsløs analyse av en av de viktigste hendelsene i det 20. århundre. Men, som vi skal se, i Russland er revolusjonen i ferd med å bli politisert på en ny måte, og er blitt gjenstand for en historiepolitikk som har som siktemål å skape stabilitet i det postsovjetiske samfunnet.

I dag, hundre år etter, vet vi kanskje mere om Den russiske revolusjonen enn noen gang tidligere, skriver Oxford-historikeren Steve Smith, men «[o]ur ability to understand – certainly to empathize with – the aspirations of 1917 has diminished».³ Det forskes mindre på revolusjonen, og i vest har det sammenheng med neo-liberalismens fremmarsj og marginaliseringen av den politiske venstresiden. Sovjetunionens oppløsning i 1991 blir av mange tolket som det definitive beviset på at revolusjonen ikke førte, og ikke kunne føre frem. Våre dagers fargerevolusjoner i Ukraina, Georgia og Kirgisistan, samt «den arabiske våren», har heller ikke oppfylt de forventningene man hadde til dem. Tvert imot er de med få unntak eksempler på at det er vanskelig å skape politiske fremskritt med voldelige midler. Fargerevolusjonene i det postsovjetiske rom har også skapt frykt for en ny revolusjon i Russland, noe som er en viktig del av bakgrunnen for Putin-administrasjonens egen erindrings- eller historiepolitikk.

Også i Russland forskes det mindre, ifølge Boris Kolonitskij (en profilert ekspert på feltet) «katastrofalt» mye mindre på revolusjonen enn før.⁴ Mange historikere av den eldre skole som brukte sine unge år til å forsvare revolusjonen, tar nå avstand fra den. De har sluttet å bruke betegnelsen «Den store sosialistiske Oktoberrevolusjon» og skriver heller om «Den store russiske revolusjon» (*Velikaja rossijskaja revoljutsija*), et begrep som omfatter både Februarrevolusjonen (som i mars 1917 førte til tsarens fall og etableringen av den borgerlig-demokratiske såkalte Provisoriske regjering) og Oktoberrevolusjonen (som brakte Lenin og bolsjevikene til makta). Noen innbefatter i dette begrepet også den russiske borgerkrigen som i det europeiske Russland ble avsluttet i november 1920, da 150.000 hvite soldater under ledelse av general Pjotr Wrangel i all hast ble evakuert sjøveien fra Krimhalvøya.

ENDRINGENE I SYNET PÅ REVOLUSJONEN I RUSSLAND

Endringene i synet på revolusjonen er langt mer omfattende i Russland enn i vest. I sovjet-epoken var forskning på revolusjonen et høyt prioritert, men samtidig strengt regulert felt, som berørte selve den sovjetiske sosialismens legitimitet. Fra 1957 eksisterte det til og med et «Vitenskapelig råd for utforskningen av forutsetningene for Den store sosialistiske Oktober-revolusjonen»,⁵ i regi av Det sovjetiske vitenskapsakademiet. I dag rettes oppmerksomheten mot hvordan det nye Russland skal forholde seg til revolusjonens historie og til sovjet-epoken, og det er dyp splittelse mellom dem som er nostalgiske med hensyn til den sovjetiske fortid, og dem som tar avstand fra den. Denne splittelsen er en viktig del av bakgrunnen for at Putin-administrasjonen har engasjert seg i diskusjonen omkring den russiske revolusjon.

Ingen russisk leder har vært så opptatt av fortida som Vladimir Putin siden Stalin (uten sammenligning for øvrig, får vi presisere). I 1930-årene var det ingen åpen og fri debatt om Russlands historie, og særlig ikke om revolusjonshistorien. Det var ingen spøk å trå feil på dette feltet, og historikerne levde i angst og beven. Om Putin kan det uten ironi sies at han tar på historikerne med silkehansker, og den historiske debatt er tilsynelatende åpen Russland i dag. Likevel legger myndighetene føringer på innhold i lærebøker, finansiering og organisering av historisk forskning, reising av minnesmerker, mediedekning med mere. På den måten sørger de for at Kremles diskurs om den nasjonale historien får stor oppmerksomhet, og det er all grunn til å tro at den vil påvirke faghistorikernes tolkninger av 1917 i årene som kommer.

Alle ulikheter til tross, finner vi visse fellestrekk i Stalins og Putins måte å argumentere på: Stalin tok på begynnelsen av 1930-tallet et oppgjør med historikeren Mikhail Pokrovskij og hans såkalte skole, det vil si 1920-årenes marxistiske historikergenerasjon. Deres hovedoppgave var å rettferdiggjøre revolusjonen, og av den grunn tegnet de Russlands historie før 1917 i heller dystre farger. De så en sammenheng mellom en mørk fortid og den lyse fremtid. I løpet av den sosialistiske oppbyggingsfase i 1930-årene skjedde det imidlertid en kulturell omstilling til russiske nasjonale verdier i Sovjetunionen.⁶ Stalin var ikke fornøyd med Pokrovskijs elever, fordi de reduserte russisk historie til en serie «sosio-økonomiske formasjoner», uten plass til enkeltmennesket – og uten heroisme. Sovjetisk ungdom skulle ha lov til å føle stolthet over sitt eget lands historie, og det var feil å fremstille de russiske tsarene som blodige undertrykkere og ikke noe mer. Noen av dem hadde vært store hærførere som hadde forsvart Russland mot fremmede inntrengere, styrket den russiske staten og gjort den til en stormakt.⁷

Kjernen i Putins historiepolitikk er også et ønske om å styrke de russiske nasjonale verdiene. Da han på begynnelsen av 2000-tallet for alvor begynte å interessere seg for Russlands historie, viste han til at russiske historikere på 1990-tallet «hadde fremhevet det negative, fordi oppgaven var å ødelegge det gamle system», altså sovjet-systemet. Nå, derimot, stod man overfor, ikke en destruktiv, men «en konstruktiv oppgave» – å bygge det nye Russland.⁸ Da trengte man nye lærebøker i skolen. Putin ville søke rotfeste i historien og i det nasjonale fellesskap etter 1990-årenes oppløsning og «forvirring», og samtidig sørge for at ingen havnet utenfor dette fellesskapet. Han er opptatt av å skape «Et enhetlig Russland» (*Jedinaja Rossija*, som også er navnet på hans politiske parti).

I en tale til Riksdumaen i desember 2000 lanserte Putin nasjonale symboler for det post-sovjetiske Russland: tekst til en ny nasjonalsang til melodi av den gamle sovjetiske nasjonal-

sangen, trikoloeren (statsflagget som ble innført av Den provisoriske regjering), Tsar-Russlands gamle statseblem, den tohodete ørn, og det røde flagget som skulle være offisielt banner for de væpnede styrkene. Her var elementer fra både det førerevolusjonære Russland, Den provisoriske regjering og sovjetepoken. Til dem som måtte ha motforestillinger, sa han: «Jeg ber dere innstendig om ikke å dramatisere begivenhetene, ikke å reise uoverstigelige barrierer, ikke å brenne broer og splitte samfunnet igjen».⁹

Det som i dag skaper splittelse i den russiske befolkningen er ikke tsartida, men nettopp Oktoberrevolusjonen – og det den førte til. Hvis vi legger et lengre tidsperspektiv til grunn, kan Oktoberrevolusjonen deles i to faser: først Lenins revolusjon, perioden 1917–1924, som først og fremst var en politisk omveltning. Den berørte først og fremst det russiske samfunnets *overbygning* (for å bruke en marxistisk term). Det var først med Stalins revolusjon ovenfra, som startet med den første femårsplanen for industrien (1928) og kollektiviseringen av landbruket (1929), at Oktoberrevolusjonens målsetting om å skape et nytt økonomisk og sosialt *fundament* for det russiske samfunnet ble forsøkt realisert.

Men med Stalins revolusjon kom også Den store terror (1937–1938). Stalin-tidas maktmisbruk fikk voldsom oppmerksomhet i russisk offentlighet på slutten av 1980- og begynnelsen av 1990-tallet, da det omtrent hver dag ble lagt frem nye avsløringer fra åpnete sovjetiske arkiver. Disse avsløringene bidro uten tvil til sovjetsamfunnets sammenbrudd i 1991. I årene som fulgte ble oppmerksomheten til både russiske og vestlige historikere dratt mot Stalins revolusjon, og bort fra Lenins, der arkivene ikke kunne gi like mye nytt.

En annen virkning av åpningen av arkivene var at det stadig ble mindre å være stolt av i sovjetepoken. Det er noe av bakgrunnen for at Den store fedrelandskrigen (1941–1945) er blitt enda viktigere i det postsovjetiske Russland enn den var før. Den er blitt kalt Putin-regimets «grunnleggelsesmyte». Erindringen om denne krigen skal liksom få all dissonans til å forstumme, ideologiske konflikter, motsetninger mellom generasjoner og mellom etniske grupper blir borte som i det magiske bildet. Krigen forsoner og forener befolkningen i hele Den russiske føderasjon. Den 9. mai, Seiersdagen, oppfattes nå av de fleste som Russlands virkelige nasjonaldag.¹⁰ Man har til og med begynt med årlige militærparader på Den røde plass denne dagen, etter at Jeltsin gjeninnførte slike parader i 1996.¹¹ Ja, Seiersdagen er i ferd med helt å fortrenge erindringene om den russiske revolusjonen.

Boris Jeltsin gav det årlige Revolusjonsjubileet (7. november) et nytt navn: «Dagen for samhold og forsoning», det vil si en dag som skulle brukes til å overvinne den splittelsen som revolusjonen skapte – en dag for forsoning mellom dem som er for og dem som er imot revolusjonen. I 2005 døpte Putin den videre om til «Dagen for nasjonal enhet» og flyttet den for sikkerhets skyld til 4. november. Det som siden har skjedd er at den gamle Revolusjonsdagen nærmest er blitt opslukt av en museal militærparade: På Revolusjonsdagen, den 7. november 1941, mens tyske avdelinger rykket stadig nærmere Moskva og allerede kunne skimte kuplene i Kreml, gjennomførte Stalin en militærparade på Den røde plass for å demonstrere russernes ukuelige kampvilje. I de senere år er det på den 7. november blitt arrangert en parade som er en imitasjon av paraden i 1941, med tidsriktige uniformer og museale våpentyper fra krigens tid. På denne måten har Revolusjonsdagen skiftet innhold fra å være en minnedag for Oktoberrevolusjonen til å bli enda en minnedag for seieren over Nazi-Tyskland.

FILIPPOV-HÅNDBOKA

Putin tok et skritt videre med sin historiepolitikk da han i 2007 la frem en plan om en ny serie lærebøker i historie. Målsettingen var at de skulle ha mest mulig enhetlige tolkninger av historien, og at elevene skulle lære «å elske fedrelandet». Det første resultatet av dette prosjektet var en ny håndbok for historielærere, som først og fremst er en fortelling om Russland som stormakt.¹² Den understreker kontinuiteten i Russlands stormaktstradisjon like tilbake til Peter den store, og forfatteren, A.V. Filippov, strekker seg langt for å integrere sovjetperioden i denne tradisjonen. Her blir ikke bare Den store fedrelandskrigen, men også Den russiske revolusjon en nødvendig *stepping stone* fremover mot dagens post-sovjetiske Russland. For å få dette til påkalles i den aktuelle håndboka filosofen Nikolaj Berdjajev (1874–1948), som så på bolsjevismen som en slags moderne «anti-nasjonal» manifestasjon av russisk nasjonalisme. I stedet for «Moskva som Det tredje Rom», forestillingen om at det etter Det østromerske rikets fall (1453) var den russiske kirken som forvaltet den rette kristne tro, realiserte bolsjevikerne «Den tredje internasjonale» (Komintern). Og mange trekk ved Det tredje Rom ble overført til den. «Den tredje internasjonale», skrev Berdjajev, «er ikke en internasjonal, men den russiske nasjonale idé».¹³

«EN UÆGTE LODNING»

Det var kanskje ikke mange som lot seg overbevise av Berdjajevs dristige teori. For Putin og hans «nasjonale strateger», Sergej Narysjkin, Putins stabssjef (senere Riksdumaens president), Vladislav Surkov, visestabsjefen, og kulturminister og historiker Vladimir Medinskij, svekker Revolusjonen og minnet om den uunngåelig kontinuiteten i russisk historie. Den er «en uægte Lodning», for å bruke Henrik Wergelands karakteristikkk av dansketida i norsk historie. Et hovedproblem er at den gjør det vanskelig å fremstille Russlands deltakelse i første verdenskrig som positiv og heroisk, på linje med andre verdenskrig. Etter første verdenskrig var Øst-Europa preget av oppløste imperier, og mange gryende nasjonalstater trengte grunnleggingsmyter. Men den første verdenskrigen kunne ikke gi dem det. Sovjet-Russland kunne av ideologiske grunner heller ikke bruke krigen til noe konstruktivt. Verdenskrigen ble nok studert av sovjetiske historikere i mellomkrigstida, og det foregikk en til tider livlig debatt både om religion, vold og patriotisme i forbindelse med krigen.¹⁴ Men bemerkelsesverdig nok ble det gjennom hele sovjetepoken ikke reist minnesmerker over russiske soldater som falt på slagmarken i årene 1914–1917, til sammen 1,7 millioner soldater. Og ingen jubileer ble markert i forbindelse med første verdenskrig. Forklaringen på det er at Oktoberrevolusjonen nettopp var en programmatisk anti-nasjonal revolusjon, og at Lenin ønsket å gjøre krigen mellom nasjoner om til en internasjonal krig mellom klasser, en verdensrevolusjon.

Blant vestlige historikere har det alltid vært en utbredt oppfatning at den russiske revolusjonen vokste ut av krigen. Militært nederlag, krigstretthet og mangel på mat og kull til oppvarming i byene var viktige årsaker til tsarens fall og til problemene for Den provisoriske regjering, som ikke fikk en levetid på mer enn åtte måneder. Krigen forklarer mye av bolsjevikerens fremgang høsten 1917. I dag finner de fleste historikere både i øst og vest det vanskelig å forestille seg den russiske revolusjon uten tre års forutgående verdenskrig.¹⁵

Komparativ forskning på revolusjoner tyder også på at store revolusjonære omveltninger som regel bare lykkes hvis det gamle regimet på forhånd er svekket på grunn av ytre påkjenninger.¹⁶

For sovjethistorikerne var det derimot problematisk å bruke verdenskrigen som en forklaring på revolusjonen i Russland (selv om Lenin så en slik sammenheng), fordi det ville så tvil om Oktoberrevolusjonen var en legitim sosialistisk revolusjon i marxistisk forstand. Særlig ut på 1930-tallet ble det viktig å vise at Oktoberrevolusjonen ble fremkalt av klassiske marxistiske forutsetninger for en sosialistisk arbeiderrevolusjon og at den hadde dype røtter i det russiske samfunnet selv. Oktoberrevolusjonen var uunngåelig, og da ble det feil å legge avgjørende vekt på ytre impulser, som en imperialistisk krig.

Feiring av oktoberrevolusjonen med opptog i Moskva, november 1934.

Under Stalin rådet det ikke bare en tese om «sosialisme i ett land», det vil si at det var mulig å bygge sosialismen i Sovjetunionen uten at den spredte seg videre til andre land, men også en uuttalt tese om «historie i ett land», antakelsen om at Russland/Sovjetunionen var selvforsynt med forutsetninger for sin egen utvikling. Med henhold til revolusjonen var det viktig å fremheve at den russiske kapitalismen var vel etablert og hadde nådd et høyt organisasjonsnivå i tiårene før 1917. Selv om den overveiende delen av befolkningen i Russland fremdeles var bønder, utgjorde de store kapitalistene og det statlige byråkratiet

sammen et sterkt økonomisk og politisk etablissement, en monopolkapitalisme, som var verdige motstandere for det radikale russiske proletariatet. Først etter den 20. partikon-gressen i 1956, der Nikita Khrusjtsjov gikk til angrep på den avdøde Stalins maktmisbruk, vokste det frem en «kritisk retning» blant de sovjetiske revolusjonshistorikerne. Noen av dem la til grunn at Russland selv var et halvkolonialt land, selv om de holdt fast ved at krigen var «imperialistisk». Dermed ble Russlands stilling i det internasjonale samfunnet skjøvet i forgrunnen, og det åpnet også for påvirkninger utenfra. Avgjørende for revolusjonens videre gang ble det edderkoppnett av finansiell avhengighet som Russland hadde viklet seg inn i lenge før 1914, men som ble radikalt forsterket under første verdenskrig.¹⁷ Selv om den russiske forskningen om verdenskrigen fant nye veier på 1970- og -80-tallet, figurerte ikke første verdenskrig i russernes kollektive nasjonale erindring da Sovjetunionen brøt sammen i 1991. Interessant nok fortsatte den å bli kritisert som «imperialistisk» i russiske lærebøker i enda tjue år. I denne perioden skjedde det mye ny forskning på den russiske borgerkrigen, et felt der sovjethistorikerne til tider hadde drevet direkte historieforfalskning.¹⁸ Det var mye å rette opp, og historikerne kunne nå omtale de rødes motstandere under borgerkrigen med heder og verdighet, hvis de mente de fortjente det.¹⁹ I 2004 ble det reist en statue i Irkutsk over admiral Aleksandr Koltsjak, som under borgerkrigen var leder av den hvite regjeringen i Omsk og kalte seg selv «riksforstander for den russiske stat». Og året etter ble general Anton Denikins levninger hentet fra USA og begravd på nytt i Don-klosteret i Moskva under fulle militære æresbevisninger. Han hadde ledet den sørrussiske såkalte «Frivilligarmeen» (*Dobrovoltsjeskaja armija*), den sterkeste av de hvite armeene som sloss mot bolsjevikene under borgerkrigen.

REHABILITERINGEN AV «DEN STORE KRIGEN»

Først i 2010 bestemte Putin-administrasjonen seg for å satse på «Den store krigen» som symbol for russisk heroisme og lidelseshistorie. Det Kreml-sponsede erindringsprosjektet «Det historiske perspektivfondet» (*Fond izutsjenija istoritsjeskoj perspektivy*), som blir ledet av Natalia Narotsjnitskaja, spilte en rolle her.²⁰ I sin tale i Det russiske føderasjonsrådet den 27. juni 2012, gikk Putin hardt ut og erklærte at Russlands nederlag i første verdenskrig skyldtes bolsjevikleddernes forræderi: Han klandret dem for at de i mars 1918 hadde trukket Russland ut av krigen og inngått en separatfred med sentralmaktene (Brest-Litovsk-traktaten), der Sovjet-Russland måtte anerkjenne Polens, Finlands, de baltiske stater og Ukrainas selvstendighet (Ukraina ble i praksis et tysk protektorat), og avstå deler av Kaukasus. Senere ville de ikke innrømme at Brest-Litovsk hadde vært et feilgrep, hevdet Putin, og derfor fortsatte de å kalle denne krigen for «imperialistisk» og unnlot å hedre den russiske hæren og dens heroisme.²¹

Den 1. august 2014 avdekket Vladimir Putin et nytt fengslende monument på Poklonnaja Gora i Moskva over de russiske soldatene som gav sitt liv i «Den store krigen». Den 1. august var dagen da Russland gikk med i krigen, og denne dagen er nå blitt offisiell minnedag for dem som falt under første verdenskrig.²² «Den store krigen» hadde alltid befunnet seg i skyggen av 1917, og når den nå endelig ble trukket frem i lyset, kastet den lange skygger tilbake på revolusjonen. For det var angivelig revolusjonen som berøvet Russ-

land seieren i denne krigen. Flere ledende russiske historikere i dag mener at uten Brest-Litovsk, ja, uten Oktoberrevolusjonen, ville Russland kunne holdt ut et halvt år lenger og vært med å vinne krigen sammen med de andre ententemaktene.²³ De ville ikke blitt behandlet som en tapernasjon, eller utestengt fra Versailles-konferansen, den store fredskonferansen etter første verdenskrig, der Europas grenser ble trukket opp på nytt. Russland ville kanskje også ha oppnådd sine krigsmål, som, ved siden av å svekke Tyskland, var å eliminere Østerrike-Ungarn som rival på Balkan og vinne kontroll over Thrakia, Konstantinopel og stredene som leder ut fra Svartehavet til Middelhavet.

Den økte oppmerksomheten omkring Russlands rolle i første verdenskrig skal knytte de to krigene sammen i russisk bevissthet: «Den store fedrelandskrigen» (1941–45), som spiller en så viktig rolle i forestillingen om nasjonalt samhold – og «Den store krigen» (1914–1918), som faktisk også var en krig for Russlands nasjonale interesser. Ja. Butakov, en av Narotsjnitskajas medarbeidere i Det historiske perspektivfondet, tar et skritt videre med sin tese om at 1914 ble begynnelsen på en 30-årig russisk «fedrelandskrig» som først endte i 1945, en dristig, men interessant tanke som fremstår som en ny måte å integrere sovjetepoken i det man kunne kalle *la longue durée* i russisk historie.²⁴

Rehabiliteringen av «Den store krigen» skal også bringe sammen to deler av den russiske verden, Russland og «Russland utenfor landets grenser» (*Zarubezjnaja Rossija*), det vil si den russiske diaspora. Blant de russiske emigrantene som forlot Russland etter revolusjonen, levde minnet om verdenskrigen videre etter 1918. Emigrantene reiste minnesmerker over falne russiske soldater i mange av de landene der de slo seg ned. Det fremmet samholdet blant emigrantene, tjente anti-kommunismens sak og gav dem også ankerfeste i vertslandet. Med rehabiliteringen av begrepet «Den store krigen» og av Russlands deltakelse i den, kan man også snakke om en gryende reintegrering av Russland i det felleseuropeiske erindringsrom eller «symbolske fellesskap».²⁵

EN USANNSYNLIG ALLIANSE: PUTIN OG SOLZJENITSYN

Putin-administrasjonens syn på Den russiske revolusjon bærer også preg av påvirkning fra Aleksandr Solzjenitsyn, den regimekritiske forfatter, som ble landsforvist fra Sovjetunionen i 1974 og først vendte tilbake til Russland etter 20 år.²⁶ «Det røde hjulet», Solzjenitsyns episke fortelling om Russlands utvikling frem mot revolusjonen, begynte med boka «August 1914», den måneden da krigen brøt ut, og endte med «April 1917», den måneden da Lenin vendte tilbake til Petrograd. Her retter han knusende kritikk mot de russiske liberale for deres delaktighet i den russiske statens sammenbrudd. Unntatt fra fordømmelse var bare Russlands statsminister fra 1906, Petr Stolypin, som gjorde hva han kunne for å redde Russland med sine reformer i landbruket og andre moderniseringstiltak som hadde som mål å redde den autoritære staten ved å fornye den. Putin er også en beundrer av Stolypin, og i forbindelse med markeringen av 150-årsdagen for Stolypins fødsel i 2012, fremhevet han at Stolypins forsøk på å modernisere Russland på begynnelsen av 1900-tallet har aktualitet den dag i dag.²⁷

I år 2000, Putins første år ved makten, fikk han til et møte med Aleksandr Solzjenitsyn. Møtet fant sted på Solzjenitsyns datsja i Troitse-Lykovo utenfor Moskva. Putin hadde med

seg blomster, og de to fant hverandre til tross for Putins bakgrunn i KGB, en organisasjon som Solzjenitsyn hadde brukt mesteparten av livet på å bekjempe. Vi vet ikke nøyaktig hva Russlands folkevalgte president og den store forfatter snakket om under det tre timer lange møtet, men i årene som fulgte opptrådte Solzjenitsyn som en støttespiller for Putin. I 2005, da Ukrainas oransjerevolusjon sendte sjokkbølger innover Kreml og Moskva ble rystet av masseprotester, kom Solzjenitsyn med uttalelser på fjernsynet som skulle ta motet fra dem som ønsket en fargerevolusjon også i Russland.²⁸

To år senere, i 2007, da Putin gikk av etter sin periode som president (for å komme tilbake ved neste korsvei) og man var begynt å forberede presidentskiftet, slo myndighetene hardt ned på demonstrasjoner i gatene i Moskva. Solzjenitsyn avstod fra å protestere mot dette, og også fra å delta i liberale protester mot tiltakende statlig kontroll av aviser og fjernsynsstasjoner. Da han døde i 2008, 90 år gammel, fikk han en storlagt begravelse på den russiske statens regning. Formannen i Det forente Russland, *Jedinaja Rossija*, Putins parti, erklærte ved den anledning at «Solzjenitsyns arv vil bli påkalt av vårt parti i fremtiden, og først og fremst for å styrke vårt ideologiske grunnlag».²⁹ Året etter ble utdrag fra Solzjenitsyns store verk om Stalin-tidas terror, *Gulag-arkipelet* (1973–1975), obligatorisk lesning i den videregående skole i Russland.

Jelena Bonner, systemkritikeren og kjernefysikeren Andrej Sakharovs enke, beskrev denne ideologiske alliansen mellom nasjonens anerkjente samvittighet og den forhenværende medarbeider i det sovjetiske hemmelige politi som et psykologisk problem, «verdig for Dostojevskijs penn». Men man kan like gjerne si at Solzjenitsyn var tro mot sine prinsipper. Han var kjent som en skarp kritiker av de vestlige, pluralistiske demokratiene, der han mente at pressefriheten ofte ble brukt på en uansvarlig og destruktiv måte. I boka «Russlands sammenbrudd», (*Rossija v obvale*) (1998), som nettopp handler om Russland på 1990-tallet, hadde han også valgt å stille seg på ordensmaktens side.³⁰ Etter at han vendte tilbake til Russland var Solzjenitsyn i kraftig opposisjon til Jeltsins styre og oligarkveldet som oppstod på 1990-tallet. Han var vitne til at oligarkene fikk rane til seg mye av landets naturressurser, mot at de finansierte Jeltsins gjenvalg som president. I 1998 ble Solzjenitsyn tildelt Russlands høyeste utmerkelse, Andreas-ordenen, for «fremragende fortjenester» for fedrelandet og for verdenslitteraturen. Men Solzjenitsyn gjorde det snart klart at han ikke ønsket å motta en slik utmerkelse fra Boris Jeltsins hånd.

I tillegg kommer det faktum at kampen mot revolusjonen hadde vært en rød tråd gjennom hele Solzjenitsyns offentlige liv. Revolusjon er alltid «en rasende sykdom og katastrofe», er et av hans utsagn i den forbindelse. Det hadde også vært hans hovedanliggende i hans «Brev til de sovjetiske lederne» (1973), der han appellerte til dem om å oppgi marxismen-leninismen. Solzjenitsyns syn på revolusjonen var noe som i særlig grad tiltrakk seg Putin-administrasjonens interesse.

«REFLEKSJONER OMKRING FEBRUARREVOLUSJONEN»

Året 1917 bestod som kjent av to russiske revolusjoner, Februarrevolusjonen og Oktoberrevolusjonen. Februarrevolusjonen er tradisjonelt blitt fremstilt som en spontan masseoppstand, som førte til tsarens fall og brakte liberale og liberal-konservative krefter til makta

i Russland på en bølge av misnøye med det gamle regimet. Den provisoriske regjering hadde, som vi vet, et demokratisk program, og det er naturligvis fullt mulig å sympatisere med Februarrevolusjonen, selv om man tar avstand fra Oktoberrevolusjon. Men den 5. juni 2005, da Solzjenitsyn på fjernsynskanalen Rossiya gav sitt første fjernsynsintervju på tre år, trakk han en direkte linje mellom begivenhetene i Kiev og det som skjedde i Petrograd i februar 1917:

Oransjerevolusjonen, så merkelig det enn kan høres, forbløffet meg da den skjedde. I sine metoder minnet den om vår Februarrevolusjon. Bare tenk over det, det er til og med vanskelig å forestille seg, en annen epoke, og nøyaktig de samme metodene. Et stort gjennomslag i den offentlige opinion. Den offentlige opinion mot staten for enhver pris [...].³¹

Han fortsatte med å trekke en parallell mellom tyske forsøk på å oppmuntre til revolusjon i Tsar-Russland på begynnelsen av 1900-tallet, og vestlige filantropiske organisasjoners støtte til fargerevolusjoner i Samveldet av uavhengige stater hundre år senere. Tyske myndigheter hadde i 1917 latt Lenin, som bodde i Sveits, og et 30-talls andre bolsjevikere få vende tilbake fra Sveits til Petrograd i en plombert jernbanevogn gjennom Tyskland. De forsynte dem med penger, nettopp fordi de skulle få i gang en revolusjon i Russland som kunne lede til at landet trakk seg ut av krigen. Da Solzjenitsyn fikk spørsmål om en oransjerevolusjon kunne finne sted i Russland også, svarte han: «I februar 1917 trodde myndighetene at ingenting var mulig – og så skjedde det.»³² Med andre ord, fargerevolusjonene, som manifesterte seg i det post-sovjetiske rom i 2003–2005, var en slags Februarrevolusjoner de også.³³

I forbindelse med diskusjonene om Den russiske revolusjon var det særlig en av Solzjenitsyns artikler som vakte Putin-administrasjonens interesse, en artikkel som Solzjenitsyn skrev på begynnelsen av 1980-tallet mens han bodde i USA, men som først ble publisert i 1995: «Refleksjoner over Februarrevolusjonen».³⁴ Her gikk han til felts mot de liberale politikerne fra februar 1917, som overtok makta da tsaren abdiserte, men som viste seg å være en gjeng karakterløse middelmådigheter som gav opp altfor lett og lot ting skli ut i bolsjevisme. Dette var tanker som falt i god jord i visse kretser. Natalia Narotsjnitskaja, som ofte opptrer i mediene og blir oppfattet som en støttespiller for Putin, fremholdt i sine fjernsynsopptredener at dette var en slående parallell til samtida: Problemet med de liberale er at de ikke skjønner betydningen av en sterk russisk stat. De svekket den førrevolusjonære russiske staten, på samme måte som de forsøker å svekke Putins Russland i dag.

Den 13. mars 2007 organiserte Kreml en rundebordskonferanse om «Refleksjoner omkring Februarrevolusjonen» ved Det russiske statlige humanistiske universitet. Her holdt Vladislav Surkov, Putins vise-stabssjef og teoretikeren bak begrepet «det suverene demokrati», en programmatisk tale som han kalte «Avskjedstale fra en gryende liberal». Den sier nokså mye om Solzjenitsyns innflytelse på den nærmeste kretsen omkring Putin. Surkov gjentok tesen om at de liberale lederne, som overtok makten under Februarrevolusjonen, i praksis la forholdene til rette for bolsjevikene:

Etter min mening hadde Oktober allerede funnet sted i Februar. Det var i det minste forutbestemt og makten tilhørte ikke et minutt, etter min mening, den demokratiske allmennhet på den tid. Faktum er at den reelle makt, den revolusjonære energi, den reelle politiske kraft i Russland

var på de mest radikales, de ekstremistiske gruppens side [...] Aleksander Isajevitsj Solzjenitsyn oppfordrer til å beskytte folket, og vi er glade for å støtte denne ideen, og presidenten har brukt dette uttrykket i en av sine taler. Vi må huske at revolusjon, det er fremfor alt en ødsling (*rastotsjitelstvo*) med mennesker, det er fremfor alt ødeleggelse, det er fremfor alt tilintetgjørelse.³⁵

«DEN STORE RUSSISKE REVOLUSJON»

Det er med andre ord ingen hemmelighet at Putin-administrasjonen har et problematisk forhold til den russiske revolusjon – og foreløpig er det litt usikkert hva den har tenkt å gjøre med revolusjonsjubileet. «Russland vet ikke hvordan det skal forholde seg til hundreårsjubileet», konstaterte en russisk avis i januar 2016.³⁶ Putin-administrasjonen ønsker trolig at selve begrepet revolusjon skal bli grundig diskreditert for å fjerne det som et mulig alternativ for Russlands politiske utvikling i dag. Men, som en fremstående historiker bemerket, «historien gir sterkt belegg for at det nettopp er ønsket om å forhindre revolusjon for enhver pris, som hemmer forsøk på reformer og arbeider i de revolusjonæres favør».³⁷

Men Putins historiepolitikk dreier seg ikke bare om å unngå «fortidens feilgrep», og faktum er at kulturminister Vladimir Medinskij allerede i 2015 begynte planleggingen av en bredt anlagt feiring av hundreårsjubileet for den russiske revolusjon. Det tyder ikke på at myndighetene har tenkt å glemme det. Medinskij stod da som vertskap for en rundebordskonferanse ved det tidligere Revolusjonsmuseet i Moskva, som nå heter Det statlige museum for russisk samtidshistorie. Konferansen hadde overskriften «Den store russiske revolusjonens hundreårsjubileum: Å skape mening i konsolideringens navn (*Osmyslenie vo imja konsolidatsii*)». Medinskij's utgangspunkt er at revolusjonen, en av det 20. århundres viktigste begivenheter, med sin historie faktisk kan styrke det russiske samfunnets samforstand og fremme den nasjonale forsoning.³⁸ Hans opplegg for jubileet er en god illustrasjon på nettopp denne siden av Kremles historiepolitikk: ønsket om å overvinne splittelsen i det russiske samfunnet, mellom dem som føler nostalgi ved den sovjetiske fortiden, og dem som ønsker å legge den helt bak seg.

Putin er, som Kristian Lundby Gjerde har vist, ingen ekstremist i sin historisering, men snarere en «sentrist» som leter etter en historieforvaltning som kan forsonne motsetninger og motsigelser i samfunnet.³⁹ Et uttrykk for det er at Kreml i flere sammenhenger har valgt å hedre helter fra begge sider av en konflikt. For eksempel fikk Mikhail Gorbatsjov i 2011 Andreas-ordenen, Russlands fremste utmerkelse (som Solzjenitsyn i sin tid avlo å ta imot), «som et symbol for statens respekt for hans arbeid som statsleder». Samtidig er Putins mest siterte uttalelse om historien nettopp at oppløsningen av Sovjetunionen, som Gorbatsjov må bære en god del av ansvaret for, er «det 20. århundres største geopolitiske katastrofe».⁴⁰ Da er det kanskje mer logisk at Dmitrij Jazov, tidligere sovjetisk forsvarsminner, som var en av lederne for kuppet mot Gorbatsjov i 1991, også ble funnet verdig til å motta den samme utmerkelsen. Dette kuppet tok jo nettopp sikte på å redde sovjetstaten og unngå Sovjetunionens oppløsning.

En annen slik motsigelse er at russerne hvert år markerer det som kalles «Dagen for ofre for politisk undertrykkelse», som er 30. oktober. Det dreier seg for det meste om ofrene for Stalin-tidas terror. Men et par måneder senere, den 20. desember, feirer man «Tsjekis-

tens dag», dagen da medarbeidere i Sovjetunionens hemmelige politi skal hedres, altså det personalet som i Stalin-tida gjennomførte den politiske undertrykkelsen. I 2013 markerte man firehundreårsjubileet for Romanov-dynastiet, og nå skal man altså feire hundreårsjubileet for Den russiske revolusjonen, som felte dette dynastiet.

FORSVAR AV RUSSISK HISTORIE

Et annet nøkkelord i Kremles historiepolitikk er *forsvar av russisk historie* mot falske påstander, noe som oppfattes som en farlig trussel mot den russiske nasjonale identiteten. Det siste har særlig dreid seg om Sovjetunionens rolle under andre verdenskrig, som er blitt problematisert blant annet i de baltiske statene og i det selvstendige Ukraina. Det var for å motvirke slike demonstrative utspill mot Russland at landets nye president fra 2008, Dmitrij Medvedev, i juni 2009 nedsatte en kommisjon «for å motvirke forsøk på å falsifisere historien til skade for Russland». Kommisjonen, som ble ledet av Sergej Narysjkin, skulle også ta standpunkt til hvilke historiske dokumenter som fortsatt skal være klausulert i russiske arkiver og hvilke som kan gjøres tilgjengelig for offentligheten. I forbindelse med lanseringen av kommisjonen 2010 holdt Narysjkin en tale som viser hvor alvorlig han så på situasjonen:

Uten et forsvar av sin historie vil Russland ikke ha noen fremtid. I motsatt fall risikerer landet å gå i oppløsning i en sydende strøm av globale rystelser i det 21. århundre. Historien må bevares og studeres for at vi skal kunne hevde vår nasjonale verdighet. For Russland har ikke en dårlig, og heller ikke en god historie. Russland har sin egen historie, som det er umulig å stykke opp i seire og nederlag, i perioden med blomstring og forvirring, i episoder som er passende eller upassende å kommentere.⁴¹

Kommisjonen mot falsifisering av russisk historie fikk ingen lang levetid, og ble oppløst i 2012 etter mye kritikk. Den lignet for mye på «falsifiseringskommisjoner» av den typen man hadde i Sovjetunionen, som skulle «avsløre» vestlige historikere som tillot seg å skrive kritisk om sovjetisk historie. Selve kommisjonens mandat inneholdt også en selvmotsigelse: Man ønsket å bekjempe falsifisering av historien, men forbeholdt seg retten til å praktisere et restriktivt arkivregime. Fra russisk side ble ukrainske myndigheter anklaget for å falsifisere historien når de hevdet at Stalin bevisst fremkalte hungersnød i Ukraina i 1932–1933 (Sveltedauden eller Holodomor). Det blir vist til at Stalins korninnsamling gikk like mye ut over Nord-Kaukasus og Kazakhstan – og at Stalin følgelig ikke hadde noen plan om å skape hungersnød i Ukraina. Men det er et paradoks at mange dokumenter som berører Holodomor, fremdeles er utilgjengelige for historikerne, og spørsmålet blir da hvorfor russiske myndigheter holder tilbake dokumenter når man er sikker på at kildene vil bekrefte den russiske versjonen.⁴²

I. mai-feiring foran St. Isaks katedral i Petrograd, 18. april 1917.

Som en slags erstatning for denne kommisjonen, ble Det russiske historiske selskap stiftet (eller gjenopprettet, ettersom det også hadde eksistert før 1917). Også her ble Sergej Narysjkin formann, og det er ingen hemmelighet at dette selskapet står i nær forbindelse med Kreml og skal være en plattform for utspill fra Kreml på historiefrenten. I februar 2013 tok Putin initiativet til nye, enhetlige lærebøker i historie for den videregående skolen, uten «indre motsigelser og doble tolkninger».⁴³ Det Russiske historiske selskap nedsatte en komité, som hadde et møte med landets president i januar 2014. Her presiserte Putin at:

enhetlige tilnæringsmåter til undervisning i historie betyr slett ikke en byråkratisk, offisiøs, ideologisert ensporet tankegang. Det er tale om noe ganske annet: om en likeartet logikk i undervisning i historie, om å forstå den uløselige sammenhengen mellom alle etappene i utviklingen av vår stat og vår statstradisjon (*gosudarstvennost*), og at de mest dramatiske, mest ulikeartede begivenheter – det er umistelige deler av vår fortid. Og ved all denne ulikheten i vurderinger, meninger bør vi forholde oss til den med respekt, fordi det er vårt folks liv, det er livet til våre forfedre, og fedrelandets historie, det er grunnlaget for vår nasjonale identitet, vår kulturhistoriske kode.⁴⁴

Både hos Narysjkin og Putin er ord som sammenheng eller kontinuitet (*prejemstvennost*) sentrale, og Medinskij brukte det samme begrepet flittig i sin innledning på rundebordskonferansen i mai 2015:

De forgangne 100 år har vist at det eksisterer en levende kontinuitet i landets utvikling fra Det russiske imperiet til Sovjetunionen og videre – til den Russiske Føderasjon. Dessuten er sovjetepoken, som fulgte etter revolusjonen i 1917, kjennetegnet av gigantiske fremskritt. Dagens generasjon bør i den se menneskeåndens styrke, forfedrenes heroisme. Nettopp på den måten er det mulig å oppnå kontinuitet i historien og bygge dagens samfunn.⁴⁵

For øvrig sa Medinskij lite om hvordan det mentalt skal være mulig å oppnå denne følelsen av kontinuitet, utover at han kom med en appell om å slutte å dele folk inn i rettferdige og urettferdige, røde og hvite, men innse at begge gruppene lot seg lede av patriotiske følelser og et ønske om å forsvare Russland. De bare oppfattet oppgavene forskjellig. Den regjeringkritiske avisen *Novaja Gazeta* harselerte i sin kommentar over Medinskij's synopsis over det 20. århundres russiske historie. Det var jo ikke bare slik at partene i borgerkrigen oppfattet sine oppgaver forskjellig. De sloss også mot hverandre i en kamp på liv og død som varte i to og et halvt år, og senere gjorde Stalin opp med revolusjonens fiender gjennom sine blodige utrenskninger. *Novaja Gazeta* foreslo følgende lakoniske overskrift på Medinskij's jubileumsprosjekt: «Putin, Stalin, Lenin og Nikolaj II, tar hverandre i hendene og leder Russland fra seier til seier».⁴⁶

I rettferdighetens navn må det sies at Medinskij i sin innledning til rundebordskonferansen i 2015 også erkjente de tragiske sidene ved revolusjonen. Det var nok også ment å være hans hovedbudskap. En viktig lærdom man bør trekke av revolusjonen, sa han, «er hvor viktig det er å unngå slike klassemessige, nasjonale eller etniske konflikter». Revolusjonen var en tragisk hendelse, ifølge Medinskij, og i dette ligger det naturligvis en kritikk av Lenin og bolsjevikene som gjennomførte den. Men også de hvite fikk sitt pass påskrevet, fordi de valgte å basere seg på utenlandske «allierte» og godtok intervensjon utenfra. Innblanding utenfra gjorde bare den nasjonale splittelsen dypere, forlenget krigen og førte til flere ofre. Dette er også en viktig lærdom å ta med seg for russerne i dag.

Det som er blitt kalt Medinskij's «maiteser» (en analogi til Lenins aprilteser, som han lanserte da han vendte tilbake til Petrograd i april 1917), sammenfatter målsettingen for hundreårsmarkeringen av den russiske revolusjon: 1) kontinuiteten i russisk historie må understrekes; 2) det må også det tragiske ved samfunnssplittelsen, som ble fremkalt av 1917 og borgerkrigen; 3) minnesmerker over helter fra begge sider av borgerkrigen, som ikke gjorde seg skyldig i krigsforbrytelser eller masseteror, må respekteres; 4) all ideologi som rettferdiggjør terror må fordømmes; 5) det var feil å tillate intervensjon utenfra under den russiske borgerkrigen. I forbindelse med det siste foreslår Medinskij å reise et minnesmerke for forsoning mellom partene i borgerkrigen på Krim, der borgerkrigen i det europeiske Russland tok slutt i november 1920.⁴⁷

AVSLUTNING

Det virker som om den russiske ledelsen i dag nærmest har en kullsviertro på historiens evne til å løse motsetningene i det russiske samfunnet og skape stabilitet. Det skulle kanskje glede en historiker, men denne satsningen på historien kan også skyldes en motvilje mot å undersøke andre mulige årsaker til sosiale og politiske motsetninger i Russland i dag.⁴⁸

Først og fremst er dette et oppgjør med historien som stopper på halvveien. Man tilbyr de stridende parter å forsones, men sier ikke noe om på hvilket grunnlag det skal skje. Det er fjernt fra det som i Tyskland kalles *Vergangenheitsbewältigung*, eller «fortidsmestring», som går ut på å overvinne landets problematiske fortid ved å foreta et gjennomgripende oppgjør med den. Det er et slikt oppgjør Grigorij Javlinskij og hans liberale parti Jabloko (som ikke fikk mere enn 3,5 prosent av stemmene ved fjorårets valg til den russiske Riksdumaen), mener Russland behøver. For eksempel trenges det, ifølge Jabloko, en konsekvent politikk for å fjerne navn på byer og steder, gater og plasser som ærer personer som organiserte eller aktivt deltok i terroren under Stalin:

Stedsnavn må ikke fortsette å forevige erindringen om forbrytere. Vi må kaste av oss åket av sovjetiske stedsnavn og gjeninnføre navn som er blitt etablert over århundrer av russisk historie, hvorav de 70 årene med bolsjevikisk diktatur ikke er de viktigste. Alle bolsjevikiske og stalinistiske symboler og påvirkninger må fjernes fra offentlige institusjoner og fra vårt kulturelle og offentlige liv.⁴⁹

Blant disse er nettopp Lenin-mausoleet det mest symbolmettede, og, som en ledende russisk avis skrev i november 2015: «Så lenge Lenin er på Den røde plass vil revolusjonen fortsette»⁵⁰. Fjerningen av mausoleet ville vært en sterk symbolsk handling, et slags endelig farvel med arven fra bolsjevismen. Allerede på 1990-tallet gikk Russlands daværende president, Boris Jeltsin, inn for gjenbegravelse av sovjetstatens grunnlegger, og han fikk støtte av borgermestrene i Moskva og St. Petersburg. Men man kom ikke videre med saken. I 2004 ble et lovutkast om gjenbegravelse lagt frem for Riksdumaen, men avvist av et flertall i forsamlingen. Senere har Vladimir Medinskij selv i Riksdumaen fremmet forslag om å begrave Lenin. Han uttalte i den forbindelse: «Det er en slags absurd, hedensk-nekrofil misjonsvirksomhet hos oss på Den røde plass», og slo fast det uansett er svært lite igjen av Lenins legeme i mausoleet, bare omlag 10 prosent, ifølge ekspertene.

Medinskij's initiativ førte til en voldsom mediestorm. Russlands kommunistiske parti protesterte og byen Uljanovsk, Lenins fødeby, gjorde det klart at de er rede til å ta imot Lenin, hvis han blir utvist fra mausoleet.⁵¹ Diskusjonen har fortsatt siden. Så sent som i januar 2016 erklærte noen representanter for det høyrepopulistiske Liberaldemokratiske parti (Vladimir Zjirinovski's parti) at de ønsker å begrave Lenin. Det meste aktuelle stedet for en slik gjenbegravelse er Volkov-kirkegården i St. Petersburg, der Lenins mor ligger begravd. Lenin skal selv ha uttrykt ønske om å hvile ved siden av henne (men det finnes ikke noe bevis for det). En ting er at Lenins levninger er hellige for den kommunistiske opposisjonen i Den russiske føderasjon, men den britiske historikeren John Smeele mistenker at også mange russiske anti-kommunister fortsatt ønsker å ha ham på utstilling – som en advarsel!⁵²

Selv om kulturminister Medinskij ønsker å gjøre noe med saken, har Putin gjort det klart at han ikke ønsker noen diskusjon om mausoleet. Det er ikke aktuelt å fjerne Lenin fra Den røde plass før det overveiende flertall av befolkningen ønsker det, sier han.⁵³

Og det er stykke igjen før man har nådd så langt. Det all-russiske senter for opinionsundersøkelser (VTsIOM) gjennomførte i 2015 en undersøkelse som viser at 60 prosent av de spurte er for å fjerne Lenin fra mausoleet. Av dem ønsker 36 prosent at det skal skje så snart som mulig, 24 prosent at det bør skje senere, når den generasjonen som lærte å se opp

til ham, er borte. Så har vi fått en enkel forklaring på hvorfor vi stadig kan beundre den balsamerte Lenin i mausoleet på Den røde plass. Det er rett og slett fordi de fleste russere enten ønsker det, eller inntil videre finner det hensiktsmessig for å unngå en opprivende indre strid. Det er selvsagt ikke et fullgodt svar, for det gjenstår å forklare hvorfor Lenin og revolusjonen fortsatt vekker så sterke følelser i befolkningen i Russland hundre år etter 1917.

LITTERATUR

Argumenty i fakty (2009, 07.05.).

Barabanov, O.N. (2016). *Rol istorii vo vnesjnepolititsjeskoj strategii V.V.Putina*. Vestnik MGIMO, 48(3).

Berdjajev, N. (1937). *Istoki i smysl russkogo kommunizma*. Paris.

Buldakov, V.P. & Leontjeva, T.G. (2015). *Vojna, porodivsjaja revoljutsiju. Rossija, 1914-1917 gg.* Moskva.

Butakov, Ja. (2016). Zabytaja otetsjestvennaja. Hentet fra http://sr.fondedin.ru/new/fullnews_arch_to.php?subaction=showfull&id=1296316151&archive=1296316573&start_from=&ucat=14&

Due Enstad, J. (2011). Putinistisk historiepolitikk: Oppussing av fortiden i Putins Russland. *Nordisk Østforum*, (4).

Filippov, A.V. (Red.) (2008). *Istorija Rossii 1945–2008 gg. Kniga dlja utsjitelja*. Moskva.

Goldin, V.I. (1999). *Grazhdanskaja vojna v Rossii i na russkom Severe: problemy istorii i istoriografii*. Arkhangelsk.

Horvath, R. (2011). Apologist of Putinism? Solzhenitsyn, the Oligarchs, and the Specter of Orange revolution. *Russian Review*, (70).

Iskhakov, S.M. (2010). Akademitsjeskij tsentr izutsjenija revoljusionnogo 1917 goda i grazhdanskoj vojny v postimperskoj Rossii: nekotorye itogi i perspektivy. I Iskhakov, S.M. (Red.), *Padenie imperii. Revoljutsija i grazhdanskaja vojna v Rossii*. Moskva.

Jabloko (2010). Overcoming Stalinism and Bolshevism as a Condition for Modernizing Russia in the Twenty-First Century. *Russian Politics and Law*, 48(4).

Kolonitskij, B.I. (2015). On studying the 1917 Revolution. Autobiographical Confessions and Historiographical Predictions. *Kritika: Exploration in Russian and Eurasian History*, 16(4).

Kotkin, S. (2015). *Stalin. Paradoxes of Power, 1878-1928*. New York: Penguin Press.

Luciuk, L. (Red.) (2008). *Reflections on the Great Famine of 1932-1933 in Soviet Ukraine*. Ontario: Kashtan Press.

Lundby Gjerde, K. (2015). The Use of History in Russia 2000-2011: the Kremlin and the search for consensus. *East European Politics*, 31(2).

Mironov, B.N. (2012). *Blagosostojanie naselenija i revoljutsii v imperskoj Rossii, XVIII-natsjalo XX veka*. Moskva.

Morilevskij, K.I. & Solovjov, K.A. (2010). *P.A. Stolypin: litsjnost i reformy*. Moskva (utgitt med støtte fra Jedinaja Rossija).

Nielsen, J.P. (1983). Moderne sovjetisk historieforskning. I Ringdal, N.J. (Red.), *Frontlinjer i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Novaja gazeta* (2015, 23.05.).
- Petrone, K. (2011). *The Great War in Russian Memory*. Bloomington: Indiana University Press.
- Raleigh, D.J. (2015). The Russian Revolution after All These 100 Years. *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, 16(4).
- Rossijskaja gazeta (2015, 17.11) nr. 6831 (260)
- Sidorov, A.L. (1973). *Ekonomitsjeskoje polozjenie Rossii v gody pervoj mirovoj vojny*. Moskva.
- Skocpol, T. (1979). *States and Social Revolutions: a comparative Analysis of France, Russia, and China*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smeele, J. (2015). *The «Russian» Civil Wars 1916-1926: Ten Years that shook the World*. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, S.A. (2015). The Historiography of the Russian Revolution 100 Years On. *Kritika: Exploration in Russian and Eurasian History*, 16(4).
- Sokolov, N. (2008). Vek surka, ili Kratkaja istorija kolovrasjtsjenija rossijskikh utsjebnikov istorii. Hentet fra www.polit.ru/analytics/2008/10/15/history.html
- Solzjenitsyn, A. (2009). *Rossija v obvale*. Moskva.
- Solzjenitsyn, A.I. (1995). *Publitsistika 1-3* (Bind 1). Jaroslavl.
- Timasheff, N. (1946). *The Great Retreat: The Growth and Decline of Communism in Russia*. New York: E.P. Dutton & Co.
- Tolz, V. (2014). Modern Russian Memory of the Great War, 1914-20. I Lohr, E., Tolz, V., Semyonov, A. & von Hagen, M. (Red.), *The Empire and Nationalism at War*. Bloomington.
- Vremja novostej*, (2007, 23.03.), nr. 50.
- Vzgljad. Delovaja gazeta*. (2016, 06.01.).
- Waldron, P. (1998). *Between Two Revolutions. Stolypin and the Politics of Renewal in Russia*. DeKalb: Northern Illinois University Press.

NOTER

- 1 Om bakgrunnen for vedtaket om å balsamere Lenin, se Kotkin 2015: 542–543, 833–834.
- 2 Sitert hos og oversatt av Enstad 2011: 33. Se også Tolz 2014: 257–258.
- 3 Se Smith 2015: 733.
- 4 Kolonitskij 2015: 751–768.
- 5 Det eksisterer fremdeles (under et litt annet navn), men frister en kummerlig tilværelse. Iskhakov 2010: 549–600.
- 6 Se Timasheff 1946.
- 7 Se Nielsen 1983: 86–105.
- 8 Sokolov 2008.
- 9 Sitert hos Lundby Gjerde 2015: 152.
- 10 To nye merkedager som ble innført under Jeltsin, 12. juni (den dagen i 1991 da Den russiske føderasjonen løsrev seg fra Sovjetunionen) og 12. desember (den dagen i 1993 da Russlands nye grunnlov ble vedtatt ved folkeavstemning) har aldri slått an.
- 11 Barabanov 2016: 85.
- 12 Filippov 2008.
- 13 Berdjajev 1937. Filippov 2008: 88–89.

- 14 Petrone 2011.
- 15 Et stort, nytt russisk verk som trekker en slik kausal forbindelse er Buldakov & Leontjeva 2015.
- 16 Se f.eks. Skocpol 1979.
- 17 Se f.eks. Sidorov 1973.
- 18 Se Goldin 1999.
- 19 Raleigh 2015: 797.
- 20 Se Tolz 2014: 279.
- 21 I januar 2016 fordømte Putin igjen Lenin og gav bolsjevikene skylden for Det russiske imperiets sammenbrudd.
- 22 Kreml og «Det russiske historiske selskap» står også bak en rekke prosjekter i forbindelse med hundreårsdagen for Russlands inngang i første verdenskrig, deriblant *Obrazy Velikoj vojny* (Bilder av Den store krigen), der folk ble bedt om å sende inn bilder, brev, film etc. som omhandler første verdenskrig. <http://rushistory.org/proekty/100-letie-pervoj-mirovoj-vojny.html> Besøkt 18.10.2016.
- 23 Intervju med B.N. Mironov, St.Petersburg 24.09.2016.
- 24 Butakov 2016.
- 25 Se Tolz 2014: 279.
- 26 Horvath 2011: 300–318. Solzjenitsyn levde ellers nokså tilbaketrukket etter hjemkomsten til Russland i 1994 og hadde liten innflytelse på russisk åndsliv etter at han kom tilbake.
- 27 <http://www.iarex.ru/news/25148.html>. Besøkt 13.10.2016. Om resultatene av Stolypins reformer, se Waldron 1998. Se også Morilevskij & Solovjov 2010, utgitt med støtte fra Jedinaja Rossija.
- 28 Horvath 2011: 300.
- 29 Horvath 2011: 301.
- 30 Solzjenitsyn 2009.
- 31 Horvath 2011: 311.
- 32 Horvath 2011: 312.
- 33 Også en så fremstående, nålevende russisk historiker som Boris Mironov sammenligner Februarrevolusjonen med våre dagers fargerevolusjoner. Mironov 2012: 696.
- 34 Razmysljenija nad Fevralskoj revoljutsiej (1980–1983), i Solzjenitsyn 1995: 457–503.
- 35 *Vremja novostej* 2007.
- 36 *Vzgljad. Delovaja gazeta* 2016. <http://w.w.w.nakanune.ru/articles/18267>. Besøkt 08.10.2016.
- 37 Kolonitskij 2015.
- 38 *Novaja gazeta* 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=m6aWgtE1gr4>. Besøkt 30.09.2016.
- 39 Gjerde 2015: 149–169.
- 40 Fra hans tale til Den føderale forsamling i 2005. kremlin.ru/eng/speeches/2005/04/25/2031_type82912_87086.shtml. Besøkt 08.09.2016.
- 41 «O staroj i novoj Rossii, ili postizjenie natsionalnoj istorii», http://rosnation.ru/?page_id=627. Besøkt 08.09.2016.
- 42 De fleste spesialister på feltet i dag er enige om at det er urimelig å karakterisere Holodomor som folkemord (genocid). Luciuk 2008.
- 43 kremlin.ru 2013.
- 44 <http://kremlin.ru/events/president/news/20071>. Besøkt 16.10.2016.

- 45 <http://www.odnako.org/blogs/nastrechu-100-letiyu-revoljucii-zveno-v>.
- 46 *Novaja gazeta* 23.05.2015.
- 47 <https://www.youtube.com/watch?v=m6aWgtE1gr4>. Besøkt 28.09.2016.
- 48 Se Gjerde 2015: 152, og Butakov 2014.
- 49 Jabloko 2010: 80–88.
- 50 *Rossijskaja gazeta*. Federalnyj vypusk Nr. 6831 (260) <https://rg.ru/2015/11/18/radzinskiy.html>. Besøkt 06.01.2017.
- 51 http://www.gq.ru/special/gqtalk/2424_nado_li_khoronit_lenina.php; <https://lenta.ru/news/2016/01/10/lenin/> Besøkt 22.10.2016.
- 52 Smeele 2015: 253.
- 53 Se avisen *Argumenty i fakty* 07.05.2009.